

КЫСКАЧА МАЗМУН

Чыңгыз айтматовдун чыгармачылыгы америкалык окумуштуулардын кабылдоосунда

Ажар ДУЙШЕМБИЕВА

Магистрдик диссертация, адабият багыты

Илимий жетекчиси: ф.и.д., проф. Абдылдажан Акматалиев

Апрель – 2009, 77 бет

Улуу жазуучубуз Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларын англис тилине которуу иши жалпысынан 1965-1985-жылдар аралыгында колго алынган. Натыйжада америкалык окурмандар кайталангыс таланттын жемиши - жазуучунун кыргыз адабиятында гана эмес, Совет элдеринин адабиятында да жаңы сөз болгон чыгармалары менен таанышууга мүмкүнчүлүк алышкан. Ал чыгармалар дүйнөнүн башка элдериндегидей эле америкалык окурмандарды да кайдыгер калтырган жок. Мунун ачык далили болуп АКШда жарыяланган көп сандагы илимий эмгектер болду. Ал эмгектердеги айтылган пикирлер айрым учурларда советтик сынчылардын, кийинчерээк эгемендүү Кыргызстандын сынчыларынын пикирлери менен үндөшүп турса, айрым учурларда алардан кескин айырмаланып турат. Темабызга тематикалык жактан жакын болгон айрым эмгектер, т.а. Чыңгыз Айтматовдун чыгармачылыгынын англис тилдүү өлкөлөрдө жана Батыш-Европалык сын илиминде изилденишин иликтеген эмгектер мындан 20 жылдан ашуун убакыт мурун жазылган жана ал эмгектер Советтик идеологиянын таасиринен чыга албай калган. Темасы “Чыңгыз Айтматовдун чыгармачылыгы америкалык окумуштуулардын кабылдоосунда” деп аталган бул магистрдик диссертациябызда биз жогорудагы окумуштуулардын эмгектеринде каралган айрым макалалардан тышкары америкалык окумуштуулардын буга чейин эч жерде анализге алынбаган эмгектерин биринчи жолу анализге алдык. Чыңгыз Айтматовдун чыгармалары Жозеф Мозур, Норман Шнейдман, Сват Соучек, Энтони Куаллин, Шиила Даффин Грехэм, Кэрол Ж. Эйвинс, Катерина Кларк, Джеймс Б. Вудвард жана Энтони Олкотт сыяктуу америкалык окумуштуулардын изилдөөсүнүн көңүл борборунда болгон. Диссертациябызды жазууда биз жогоруда аты аталган окумуштуулардын эмгектеринин негизинде Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларынын америкалык сында талкууланышын изилдөөгө аракеттендик.

ÖZ

CENGİZ AYTMAOV'UN ESERLERİNDEN AMERİKALİ BİLİM ADAMLARI TARAFINDAN ALGILANISI

Acar DUYSEMBDYEVA

Yüksek Lisans, Türkoloji Anabilim Dalı

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Abdıldacan AKMATALDYEV

Nisan 2009, 77 sayfa

Büyük yazarımız Cengiz Aytmatov'un eserlerini İngiliz diline aktarma işi genel olarak 1965-1985 yılları arasında ele alınmıştır. Neticede Amerikalı okurlar için benzeri olmayan talantın meyvesi olan, yani yazarın yalnız Kırgız edebiyatında değil, Sovyet milletlerinin edebiyatında da yenilik olan eserleri ile tanışmaya imkan sağlandı. Yazarın hikaye ve romanları Amerikalı edebiyatseverler tarafından çok beğenildi, tıpkı dünya okurları tarafından beğenildiği gibi. Yazarın sanatı ve eserleri ile ilgili ABD'de yayımlanmış bir çok bilimsel çalışmalar delildir. Söz konusu çalışmalarda yazılan bazı düşünceler eski Sovyetler dönemindeki eleştirmenlerin (daha sonra bağımsızlığını kazanmış olan Kırgız eleştirmenlerinin) düşüncelerine hemen hemen aynı diyecek kadar benziyorsa da, arasında farklı düşüncelere sahip olanlar da mevcuttu. Konumuza tematik yönden yakın olan bazı çalışmalar, yani Cengiz Aytmatov'un eserlerinin İngilizcenin konuşulduğu ülkelerde ve Batı Avrupalı eleştirmenlerinin yapmış oldukları eleştiriler üzerine ortaya konulan çalışmalar ancak 20 sene önce yayımlanmıştır. Bu yapılan çalışmaların Sovyetler zamanındaki siyasi ideolojiden de uzak olmadığını söylemek pek de yalın olmasa gerek. Konusu 'Cengiz Aytmatov'un Eserlerinin Amerikalı Bilim Adamları tarafından Algılanışı' olan Yüksek Lisans Tezimizde yukarıda sözünü ettiğimiz çalışmalardan bazı makaleler, ve bunun dışında Amerikalı bilim adamları tarafından daha önce hiç araştırılmamış ve üzerine bilimsel çalışma yapılmamış eserlerini analiz ettik. Cengiz Aytmatov'un hikaye ve romanlarını Joseph Mozur, Norman Shnaydman, Svat Soucek, Anthony Quallin, Sheelah Daffin Graham, Carol J. Avins, Katerina Clark, James B. Woodward ve Anthony Olcott gibi Amerikalı bilim adamları araştırmışlardır. Tezimizi onların çalışmalarını inceleyerek Cengiz Aytmatov'un eserlerinin Amerikalı eleştirmenler tarafından nasıl bir bakış açısıyla ele alınıp yansıtıldığını araştırmaya çalıştık.

ABSTRACT

CREATIVITY OF CHINGIZ AITMATOV IN THE PERCEPTION OF AMERICAN SCIENTISTS

Ajar Duishembieva

Masters Degree, Department of Turkology

Supervisor: Prof. Dr. Abdylfazhan Akmatallyev

April – 2009, 77 pages

The process of translating works of well known Kyrgyz writer Chingiz Aytmatov began in 1965 and continued till 1985. As a result American readers had got a chance to get to know works of unique talent, which are became like a new word not only in Kyrgyz literature, but in a literary process of whole World. These works did not left American readers indifferent, as well as readers of other countries of the world. A large number of scientific publications on Aytmatov's works are evidence of it. We should note that if some opinions which occurred in them are almost similar with thoughts of critics of USSR and critics of independent Kyrgyzstan, some of them are significantly different. Proceedings, close to the thematic aspects of our topic, namely Works on the study of the perception of Chingiz Aitmatov's creativity in English-speaking countries and Western European criticism, were written 20 years ago, and it should be noted that they were unable to get out of the influence of Soviet ideology. In this MA thesis, entitled "Creativity of Chingiz Aitmatov in the perception of American Scientists", in addition to some articles considered in the above-mentioned works, we reviewed the works of American scholars who have not been studied previously. Works of Chingiz Aitmatov were at the center of study of American scientists like Joseph Mozur, Norman Shnaydman, Svat Soucek, Anthony Quallin, Sheelah Daffin Graham, Carol J. Avins, Katerina Clark, James B. Woodward and Anthony Olcott etc. Our research is based on the works of these scholars. In writing the thesis we have tried to examine the discussion Chingiz Aitmatov's creativity in American criticism.

АБСТРАКТ

Творчество Чингиза Айтматова в восприятии американских Ученых

Ажар Дуйшембиева

Магистерская диссертация, направление тюркология

Научный руководитель: д.ф.н., проф. Абдылдажан Акматалиев

Апрель – 2009, 77 стр.

Процесс перевода произведений великого писателя Чингиза Айтматова на английский язык длился в период с 1965 по 1985-год. В следствие чего американский читатель получил возможность познакомиться с плодами труда неповторимого таланта – произведениями, ставшими новым словом не только в кыргызской, но и в Мировой литературе. Эти произведения не оставили равнодушными американских читателей, как и читателей многих стран мира. Доказательством этого является множество научных публикаций, вышедших в США. Если мнения, высказанные в некоторых из этих статей в той или иной степени схожи с мнениями советских, а позже кыргызстанских критиков, то некоторые из них значительно отличаются. Труды, близкие в тематическом аспекте с нашей темой, т.е. труды, посвященные изучению восприятия творчества Чингиза Айтматова в англоязычных странах и в западно- европейской критике, были написаны 20 лет назад и, надо отметить, что они не смогли выйти из влияния Советской идеологии. В данной магистерской диссертации под названием “Творчество Чингиза Айтматова в восприятии американских ученых” мы, помимо некоторых статей, рассмотренных в вышеупомянутых трудах, проанализировали работы американских ученых, которые не изучались ранее ни кем. Произведения Чингиза Айтматова были в центре изучения таких американских ученых как Джозеф Мозур, Норман Шнейдман, Сват Соучек, Энтони Куалин, Шиила Даффин Грехэм, Кэрол Дж. Эйвинс, Катерина Кларк, Джеймс Б. Вудвард и Энтони Олкотт. При написании диссертационной работы мы постарались изучить обсуждение творчества Чингиза Айтматова в американской критике, основываясь на работах вышеупомянутых ученых.